

Muzeum Blanenska
Sborník 2023

Společenskovědní část

Marek P. Šenkyřík – svámí Gyaneshwarpuri

Hrádek u Babic, nebo refugium ve Křtinském údolí? Předcházel objekt nad vývěrem Křtinského potoka vzniku Křtin? Tajuplná pověst a meditace o Údolí křtu – Vallis baptismi

„Všechno leží potopeno ve vodách v Lethe...“

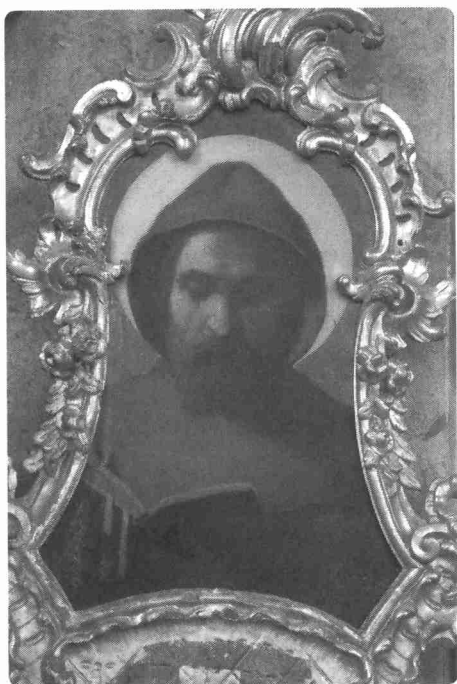
M. A. Vigišius 1663

VALLIS BAPTISMI A VYSVĚTLENÍ VZNIKU KŘTIN

Křtinské údolí má zvláštní sacrum (VIGIŠIUS 1663, Audolí křtinské 1665..., ROYT 1994). Jedná se o posvátné údolí ve střední části Moravského krasu, nezbadatelné duchovní hloubky, které je naprosto unikátní hodnoty a významu a které v krasu nemá obdoby. Podle staré pověsti zde byli v 9. století křtěni pohané po příchodu křesťanství na Moravu. Proto se Křtinskému údolí již za starých časů říkalo Vallis baptismi, Údolí křtu. Tuto pověst zaznamenal v roce 1882 Jindřich Wankel, otec moravské archeologie, ve svých „Bilder aus der Mährischen Schweiz...“. Wankel bádál tehdy ve velmi tajemné Býčí skále, kde objevil „pohřeb velmože“. Býčí skála podle současného názoru byla dokonce asi jeskynní pravěkou svatyní doby halštatské. Pověst o křtění prvotních křesťanů ve Křtinském údolí, tady v blízkosti tohoto okultního a nadmíru magického prostoru, je velmi zažitá a stala se již součástí slavných duchovních tradic mariánského poutního místa premonstrátů ve Křtinách. Založení Křtin poblíž svatou aurou obdařeného krasového žlebu tedy není jistě vůbec náhodné. Naši předkové jistě vyzorovali, že stinné, úzce zahrmlené krasové údolí s příkrými svahy nedává příležitost k založení osady. Proto pátrali až před vápencovou hradbou, před samotnou vstupní branou do Křtinského údolí. A zde, v místě soutoku dvou potoků, opravdu našli malý, pohostinný, proslulý svah s pozitivní energií, který se velmi hodil pro zamýšlenou budoucí sakrální výstavbu a rozkvět poutního místa. Zde postavili malý, ale nadmíru svatý a vzácný kostelík a do něj umístili k uctívání zázračnou sochu Panny Marie. Stalo se tak snad již ve 13. století. Tak nějak byly založeny Křtiny, nejdůležitější místo této krajiny. Křtiny tedy odvozují svůj původ od svatého Cyrila a svatého Metoděje. Na tuto dávnou tradici, která dnes není patřičně doceněna, upomínají dva obrázky obou svatých, umístěné na čestném místě na hlavním oltáři současného barokního chrámu Panny Marie ve Křtinách. Domnívám se, že tato pověst o Údolí křtu nějak úzce souvisí i se vznikem poněkud záhadného objektu nad vývěrem Křtinského potoka ve Křtinském údolí, o němž zde bude řeč. Zajímavé je již samotné umístění objektu na jen 40 až 50 m vysoké skalce z devonských vápenců nad vývěrem krasových vod. Z fortifikačního hlediska to jistě nebylo místo příliš významné a strategické a naznačuje to jeho velké stáří. Proč byl tedy objekt v blízkosti vývěru založen? Kde byli křtěni křesťané, pokud přistoupíme na křečkový led pověsti o Valle baptismi? Ke křtu svatému se jistě nabízely zdejší krasové vývěry v jinak téměř bezvodé krasové krajině. Ve Křtinském údolí existují dva takové soustředěné vývěry podzemních vod: vývěr Křtinského potoka pod již zmíněným „skalním hnízdem“ a vývěr Jedovnického potoka u slovnaté Býčí skály. Byli křtěni první křesťané moravští právě zde?

Svatý Metoděj. Foto autor

Svatý Cyril. Foto autor

*Obrázky sv. Cyrila a Metoděje na hlavním oltáři chrámu Panny Marie ve Křtinách. Jsou tedy Křtiny založeny na cyrilometodějském základě, nebo je to barokní romantická legenda?
Foto autor*

To je otázka. Vznik objektu nad vývěrem křtinských vod by se měl docenit. Podle mé meditační vize je to sakrální stavba, která svým vznikem předcházela založení samotných Křtin. Snad měla být osídlena mnichy – poustevníky. Úplná absence archeologických nálezů však dokladuje, že k osídlení objektu již nestihlo dojít a objekt byl opuštěn neosídlený. První historické zmínky o Křtinách jsou ze 13. století, kdy jsou r. 1237 uváděny jako majetek zábrdovického kláštera v imunitní listině papeže Řehoře IX., a nejpozději v roce 1299 zde již zcela jistě stál první ze tří křtinských kostelů. A v té době byl nepochybně objekt nad vývěrem Křtinského potoka již pouhou ruinou. Předcházela tedy tento objekt v duchu cyrilometodějských tradic vzniku Křtin?

OBJEV ZBYTKU ZÁHADNÉHO OBJEKTU VE KŘTINSKÉM ÚDOLÍ

Zbytky objektu nad vývěrem Křtinského potoka u žlíbku Vaječnicku ve Křtinském údolí pro současnou archeologickou vědu objevil až v roce 1992 archeolog Jiří Doležel. Dle něj skutečným objevitelem byl však zřejmě již ve 30. letech 20. století brněnský německý speleolog Ing. J. Simon. Po jeho upozornění totiž objekt již v roce 1937 ohledal a později v roce 1941 popsal H. Freising. Jeho zpráva však zcela literárně zapadla a objevený objekt zůstal vědě neznámý. Já sám vím o „Hrádku“ asi od roku 1986, kdy mi ho přímo v terénu ukázal speleolog místní ZO ČSS 6-05 Křtinské údolí, Radek Petrů. Z uvedeného je zřejmé, že se o zbytku stavby nad Vaječnickem mezi jeskyňáři něco stále vědělo, a já jako amatérský archeolog jsem si ihned uvědomil význam této vědě neznámé památky. Od té doby byla její poloha mým přísně střeženým tajemstvím a tak mohl zbytky stavby šest let poté oficiálně objevit až J. Doležel. Ten pozůstatky stavby ze zdí z nasucho kladených kamenů, pojených jen hlínou, i zaměřil, popsal a zveřejnil (Doležel 1994 a jinde). Kromě toho zde učinil více 10 až 15 cm pod povrch jdoucích vrypů a pečlivě sledoval

Deprese v příkopu, která je považována za zasypanou studnu. Může však jít i o malý krasový propad. Foto autor, 1. 5. 2023

sušové kužely i svahy obou bočních stran ostrožny, ale jen z vývratu byl získán ojedinělý zlomek nádoby zařaditelný rámcově do 14. století. To bylo vše. Jinak se Hrádek u Babic, jak objekt nazval, s překvapením jevil archeologicky zcela sterilní. Do literatury byla tedy lokalita zanesena jako blíže neznámý anonymní středověký hrádek, o němž neexistují žádné dobové písemné prameny. Hrádek byl pracovně začleněn do obfanského dominia, přitom však nebyla dle mého názoru dostatečně doceněna duchovní dimenze Křtinského údolí „v němž byli křtěni pohané po příchodu křesťanství na Moravu“. Existence hrádku je kladena asi do 13. století a bývá spojována v souvislosti s hypotetickou těžbou a zpracováním železné rudy někde v jeho okolí. Vzhledem k úplné absenci dobových písemných zpráv nelze ale vyloučit, že to bylo všechno jinak. Ostrožna je přerušena zdvojeným příkopem asi 20 m širokým, téměř 30 m dlouhým a až 4 m hlubokým. Příkop odděluje vlastní objekt od snadno přístupné šije ze směru od Babické plošiny. V příkopu je nápadná povrchová deprese (sesedlý sloupec sedimentů?). Traduje se, že je v tomto místě zavalená asi bývalá studna, může však též jít o malý krasový jev. Toto místo by se velmi hodilo pro řádný speleologický průzkum. Možná by se zde podařilo získat archeologické nálezy, tolik důležité pro bližší datování celého objektu. Snad tyto řádky někoho inspirují k tomuto průzkumu. Dle mého zaměření z 3. září 2022 je skalní ostrožna 64 m dlouhá a maximálně 15 m široká. Z obou bočních stran je objekt velmi dobře chráněn až 20 m vysokými skalními stěnami. V čele ostrožny je však mezi skalami pěšinka přístupná pro pěší, klesající až na dno žlíbku Vaječnicku, respektive Křtinského údolí. Zastavěná plocha vlastního objektu je jen cca 24 × 9 m. To samo o sobě svědčí o tom, o jak miniaturní objekt se ve skutečnosti jednalo. Jeho součástí však byly zřejmě i doprovodné dřevěné stavby, z nichž se nedochovály žádné zbytky. Na zastavěné ploše se nacházely pouze dvě stavby na způsob zaříčených místností. První („hlavní“) prostora se nalézala poblíž příkopu a je o vnitřním půdorysu pouze cca 2,5 × 2 m. Druhá prostora stojí opodál a byla před zaříčením uvnitř cca 3 × 3 m veliká. Obě prostory byly vystavěny jen z volně ložených

Autor této studie v západním koutě zbořeně místnosti „hlavní stavby“ poblíž příkopu. V těchto místech na fotografii zveřejněné J. Doleželem r. 1993 je dobře patrná lícovaná zídka z volně ložených kamenů, event. pojených hlínou. Foto autor, 3. 9. 2022

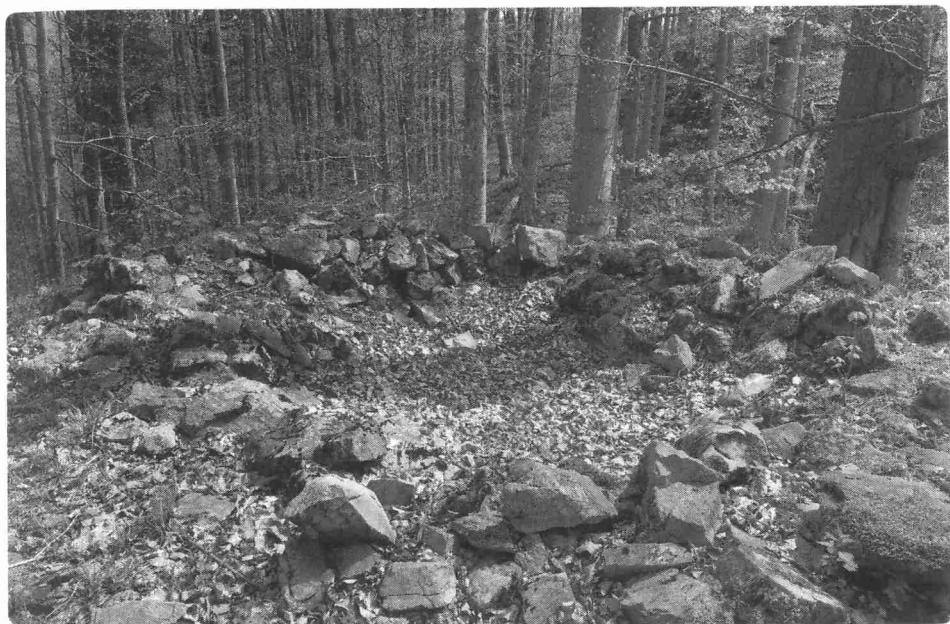
Zbytky druhé stavby. Foto autor, 3. 9. 2022

„Hlavní stavba“ u příkopu. Její nejčitelnější zbytky. Celkový pohled. Předcházel objekt ve Křtinském údolí přímo vzniku Křtin? Foto autor, 3. 9. 2022

„Hlavní“, nejčitelnější stavba Hrádku u Babic ukryvala místnost o půdorysu cca 2,5 × 2 m. Jedná se zbytek poustevny? Foto autor, 1. 5. 2023

Detailní záběr bývalé místnůstky „hlavní stavby“ u příkopu. Foto autor, 1. 5. 2023

kamenů eventuálně pojených pouze hlínou, jak uvádí J. Doležel. J. Doležel intuitivně viděl i zbytky „hradeb“, rovněž z kamenů na sucho ložených, event. pojených pouze hlínou, ale ty nejsou v terénu jednoznačně patrné. Byly dvě zařícené prostory miniaturními věžemi hrádku, jak se domnívá odborná veřejnost, nebo snad zaniklými mnišskými celami či poustevnami, jak nadhazují já? Je tedy objekt nad vývěrem Křtinského potoka jen další světský hrádek, nebo snad stavba Boží? Mým úkolem bylo uvést tuto alternativní vizi a otázku veřejnosti. Obdržel jsem toto poznání formou meditační vize v Tichu svého srdce přímo u vývěru Křtinského potoka.

*Vývěr Křtinského potoka, nad nímž na nevysoké skále je tajemný objekt, který je dnes znám pod názvem „hrádek u Babic“. Bezprostřední okolí vývěru je antropogenně velmi pozměněno výstavbou tělesa silnice Adamov–Křtiny. Byli dávni pohané křtěni právě zde, v chladných vodách významného krasového vývěru?
Foto autor, 1. 5. 2023*

Druhým významným krasovým pramenem Křtinského údolí je vývěr Jedovnického potoka u Býčí skály. Zde krajina nabízí mnohem lepší předpoklady „pro křest pohanů po příchodu křesťanství na Moravu“, než je tomu v případě samotného vývěru Křtinského potoka. Foto autor, 29. 10. 2020

NEJNOVĚJŠÍ POZNATKY

Podle nejnovějších informací zkušeného terénního archeologa-praktika, Petra Kosa, byl Hrádek u Babic dle něj údajně přece jen vyzděn zčásti pomocí malty, což je nový, revoluční poznatek v nazírání na tuto stavbu. To je však nutné ještě doložit dalším nezávislým průzkumem, J. Doležel totiž výslovně uvádí, že „hrádek“ byl postaven jen z volně ložených kamenů, což jsem viděl i já, pokud to šlo posoudit. Doleželem odhalené lícované zdivo bylo vidět v roce 1993 v západním koutu první prostory, jak dokládá jím zveřejněná fotografie. Za zmínku stojí, že Petr Kos detektorem na Hrádku přece jen dohledal několik železných artefaktů: zlomek jezdeckého třmene z koňského postroje a kroužky z falérové ochranné zbroje. (Kos, P., písemné sdělení 2022). I jeho kolega Martin Golec s pomocí detektoru prohledal tuto lokalitu, ale nenalezl nic a bylo mu podivné, že je úplně bez jakýchkoli středověkých nálezů (Golec, M., písemné sdělení 2022).

JEN UMĚLÁ ZŘÍCENINA?

Zcela na okraj dodejme poměrně bizarní úvahu archeologa z Býčí skály Martina Golce, podle níž byl Hrádek u Babic možná jen pouhou umělou zříceninou pocházející až z časů romantičtějších lichtensteinských úprav Křtínsko-Josefovského údolí, tedy až z přelomu 18. a 19. století! (Golec 2014) Netřeba dodávat, že tato hypotéza nezní pravděpodobně. Hrádek je jistě mnohem staršího data svého vzniku. Ze 17. až 19. století se nám totiž dochovalo dostatek písemných zpráv a pravděpodobně bychom o hrádku ve Křtínském údolí něco věděli od samotných křtínských premonstrátů. Z 19. století by se formou pověstí o hrádku jistě něco dochovalo i v paměti zdejšího lidu. Naproti tomu ze 13. až 16. století se nám ve Křtínách zachovalo jen několik málo listin a běh dějin v tomto kraji po staletí je v tomto období prakticky neznámý. Na Novém hradě totiž roku 1645, po jeho dobytí a vyplenění Švédy, zanikly zde uložené křtínské archiválie především tzv. „Stará křtínská kniha“, která by dnes byla zvlášť cenným zdrojem poznání neznámé historie Křtín a Křtínského údolí. O období 9. až 12. století se však z literatury samozřejmě nedozvídáme vůbec nic a vše je zahaleno mlčením a tajemstvím. A do této doby se klade vznik pověstí o Údolí křtu. Na závěr se domnívám, že když vědecky založený archeolog Martin Golec mohl zveřejnit svůj názor o umělé zřícenině, mohu možná i já zveřejnit svou vizi o sakrálním objektu a tak se podělit o své meditační názory mnicha, poustevníka, amatérského archeologa, speleologa a dnes již jednoho z pamětníků a znalců zdejší krajiny.

OTAZNÍKY KOLEM HRÁDKU U BABIC

1. Byl Hrádek u Babic ve skutečnosti sakrálním objektem, tak jak se domnívá autor této studie, který v duchu cyrilometodějské tradice Údolí křtu zde nad významným Vývěrem Křtínského potoka přímo předcházel vzniku nedalekých Křtín?

2. Nejsou nepatrné pozůstatky dvou staveb z nasucho kladeného zdiva, pojených jen hlínou, ve skutečnosti zbytky mnišských cel nebo pousteven?

3. Faktem je, že objekt byl opevněn příkopem. Nejedná se zde o refugium, skálu útočištnou, prastaré posvátné místo krajiny?

4. Stáří objektu není spolehlivě doloženo. Předpokládáno jest asi 13. století. Nejedná se skutečností o stavbu z ještě staršího období, jak naznačuje poloha na jen nízké ostrožně, tedy z rozmezí 9. až 12. století, kdy je historie Křtín a Údolí křtu (Křtínského údolí) zcela neznámá?

KDYŽ DUŠE PROMLOUVÁ

Jsem vizionář Křtin i Hrádku u Babic, těchto dvou míst středověku, které jak si myslím mají společné body historie. Historie Křtin mne dlouho velice zajímá. Mám proto rád všechny křtinské kněze, o nichž vím ze svého studia historických pramenů, jakož i zbožné premonstráty, kteří v této malé obci, skryté v hlubokých lesích Dražanské vrchoviny, vystavěli hned tři kostely „ze zbožné úcty, kterou chovali a chovají k zázračné Panně Marii Křtinské“, této gotické soše Madony s Ježíškem v náručí, trůnící dnes mezi cherubíny na hlavním oltáři současného barokního chrámu Panny Marie. Tato socha pochází na základě současného názoru ze 13. či 14. století a je od neznámého umělce „který ať byl, kdo byl, byl zajiště veliký neboť dovedl sochu Panny Marie vytvořit vznešenou, krásnou, v panenské milostnosti...“ (Gumpenberger, G. 1672). A v duchu této staré duchovní tradice a své vlastní vnitřní vize jsem tedy posoudil zbytky stavby ve Křtinském údolí, objevené speleologem Simonem. Vyslovil jsem alternativní výklad geneze této stavby a doby jejího vzniku. Je to neobyčejně zajímavé...

LITERATURA

- ANONYM, 1665: *Audolí křtinské Nejsvětější Rodičky Panny Marie...* Litomyšl.
- DOLEŽEL, J. 1994: *Dvě málo známé středověké fortifikace Moravského krasu*, *Archaeologia historica* 19/94, 177–190.
- GOLEC, M. 2014: *Hrádek u Babic – hrad nebo umělá zřícenina?* Web www.byckkala.cz
- HORYNA, M. – ROYT, J. 1994: *Křtiny. Poutní kostel Jména Panny Marie*. Historická společnost Starý Velehrad.
- ŠENKYŘÍK, M. 1992: *Historie chrámu Panny Marie ve Křtinách*. 34 s. Blansko.
- VIGSIUS, M. A. 1663: *Vallis baptismi alias Kyriteinensis...* Olomouc.
- WANKEL, H. 1882: *Bilder aus der Mährischen Schweiz...* Wien. Překlad: Wankel, J. 1984: *Obrazy z Moravského Švýcarska a jeho minulosti*. Brno.

O AUTOROVÍ ČLÁNKU

Svámí Gyaneshwarpuri (rodným jménem Marek Šenkyřík *1968), je hinduistický a jógový mnich, žák Mistra jógy Višvaguru mahámandaléšvara paramhanse šrí svámího Mahéšvaránandy z Indie. Vysvěcen byl dne 23. 7. 2021 v Maháprabhudípášramu ve Střílkách na jižní Moravě jako vůbec první hinduistický mnich vysvěcený v České republice. V Moravském krasu působí jako poustevník. Věnuje se především džňána józe a bhakti józe, osamělým meditacím s mantrou. Je autorem četných článků, především se speleologickou problematikou. Jeho duchovní heslo může znít: „Mír, nenásilí, Láska, Poznání a harmonie.“ Duchovní poznání čerpá zejména z indické duchovní tradice.